

НАУЧНО ДРУШТВО
ЗА НЕГОВАЊЕ И ПРОУЧАВАЊЕ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ
СЕРИЈА I
ГОДИНА XVI

СРПСКИ ЈЕЗИК

БРОЈ

XVI

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИСТОЧНО САРАЈЕВО
ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ
КРАГУЈЕВАЦ



ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊАЛУКА
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НОВИ САД
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИШ

2011.

ДОБРЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗРАДУ ИМЕНИЧКИХ
ДЕМИНУТИВА И АУГМЕНТАТИВНА

(Владан Јовановић, *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*, Монографије, књ. 9, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2010, 178 стр.)

Књига Владана Јовановића *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику* представља дорађен и проширен магистарски рад, који је одбрањен на Филолошком факултету у Београду у јуну 2007. У њој су представљене деминутивне и аугментативне именице у српском језику са творбеног, семантичког и комуниколошког аспекта.

Монографија се састоји од четири дела: Увод, Теоријске основе, Деминутивне и аугментативне именице и Закључак. На крају се налази списак извора и њихових скраћеница, литература, регистар деминутивних и аугментативних именица, регистар суфикса, регистар појмова, регистар аутора и списак техничких скраћеница.

У Уводу нас аутор упознаје са предметом свога рада, даје преглед претходних истраживања деминутива и аугментатива у српском језику и одређује правце свога истраживања од граматичке ка семантичкој и функционалној анализи.

У другом делу књиге, Теоријске основе, аутор излаже методолошке и термиолошке основе творбе речи представљајући апаратуру свог истраживања и усмеравајући пажњу на досадашње резултате у истраживању деминуције и аугментације у језику, затим одређује однос између именичких деминутива и аугментатива и других сличних изведеница, дајући преглед неких савремених семантичких теорија које се могу применити на ову тему. Тако је осим

методолошког и термилошког апарата, одредио и теоријске оквире својих истраживања.

Најобимнији и централни део монографије представља поглавље у коме су обрађене деминутивне и аугментативне именице у српском језику. Деминутиви су класификовани према роду, као именице мушког, женског и средњег рода, у оквиру којих се наводе и одговарајући суфикси. Међу њима се по продуктивности издвајају творбени типови са суфиксима *-ић/-чић*, *-ица*, *-це* и *-че*. Инвентар продуктивних аугментативних суфикса још је сиромашнији и своди се на суфиксе: *-ина/-чина*, *-етина* и *-урина*.

Допринос истраживања у овом делу видимо и у томе што је аутор утврдио параметре на основу којих се разликују именички деминутиви и аугментативи у односу на сличне изведенице у класи именица, а нарочито у односу на речи субјективне оцене, типа хипокористика и пејоратива. Указано је да се разлике између наведених творбених категорија могу повући код изведеница са именицама у основи.

Иначе на више места у главном делу књиге показује се важност семантичких параметара, и кад су у питању значења именица у основи, и кад су у питању саме именичке изведенице и њихова двокомпонентна структура у примарном значењу: квантитативна и квалитативна компонента. На основу анализираних примера датих у контексту аутор истиче да је граница између деминутива и хипокористика, с једне стране, као и граница између аугментатива и пејоратива, с друге стране, често веома нејасна и тешко одредива, па се за већину ових именица може рећи да у деривацији могу активирати обе компоненте. Ипак, примери појединих лексичких група актуелизују само квалитативну компоненту значења, нпр. лексика родбинских односа у деривацији деминутивним суфиксима реализује значење хипокористичности: *мајчица*, *сестрица*, *теткица*, затим именице са значењем звања, занимања, статуса, типа: *владарчић*, *глумчић*, *директорчић*, *интелектуалчић*, *професорчић*, *чиновничкић* у деривацији деминутивним суфиксима реализују пејоративну компоненту деминутива итд.

Свестрана анализа на великом броју примера омогућили су аутору извођење релевантних и поузданих закључака изложених у завршном делу књиге под насловом Закључак.

У монографији *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику* В. Јовановић је дао исцрпан опис ове проблематике у српском језику, чиме је србистичку литературу у домену творбе и лексичке семантике обогатио вредним истраживањем. Аутор показује специфичност именичког система деминуције и аугментације у односу на аугментативе и деминутиве других врста речи, и то како на формалном – творбеном плану, тако и на лексичком, односно семан-

тичко-прагматичком плану. Користећи резултате досадашњег истраживања ове проблематике на творбеном плану код нас и у свету, аутор је могао да се усмери на семантичко-прагматичко и лексикографско-лексиколошко становиште, па, заправо, овај део представља окосницу нових резултата показаних на корпусу деминутивних и аугментативних именица српског језика.

Примењујући резултате три теоријска оквира, референцијални, контекстуални или ситуациони и когнитивни, аутор је у свом истраживању открио системску лексичку уређеност именичких деминутивних и аугментативних значења. Референцијални приступ му је омогућио да код изведеница идентификује типичне, и контекстуално независне семантичке реализације умањења и увећања, као и пратилачке семантичке реализације, лексичке појаве другог реда из домена стила и стилске маркираности типа: хипокористичности, пејоративности, еуфемизације и ироније.

Системност ових категорија показана је у монографији и на комуникативном, прагматичком плану, јер је у контекстуалном, ситуационом приступу откривено да семантика умањења односно увећања носи одређену илокуциону снагу деловања на адресата, тако да се употребом деминутива остварују конвенционалне форме учтивости и љубазности. У монографији су представљени илокутивни ефекти аугментативне семантике чија је системска употреба у говорним чиновима прекора, срџбе, љутње и др., значајно проширила поглавље о аугментативима.

Когнитивни приступ омогућио је аутору да представи хијерархијску уређеност лексичког значења деминутива и аугментатива, чија су централна, прототипична значења умањења и увећања, заснована на концепту димензионалности, а перифраза значења на метафори, као основном механизму појмовне и језичке организације људског знања.

Захваљујући успешном обједињавању сва три теоријска приступа у представљању семантичко-прагматичког аспекта деминуције и аугментације у српском језику, В. Јовановић је својим истраживањем допунио традиционалне резултате творбено-граматичког плана деминутива и аугментатива и другим семантичким, прагматичким и когнитивним аспектима њихове употребе и значења.

Овде бисмо истакли и веома успешно представљање концептуализације родног стереотипа у семантици именичке деминуције и аугментације, при чему је на одабраним примерима показано да су стереотипи о жени и мушкарцу у језичкој слици света носилаца српског језика засновани на различитим параметрима, што се испољава у реализацији негативне семантике деминутива у сфери професије, статуса и занимања којима се означавају особе мушког пола, типа: *директорчић*, *професорчић*. У анализи је показано да таквог ва-

рирања нема код деминутива којима се означавају особе женског пола, типа: *женица, сестрица*, јер се стереотип о жени заснива на естетским и етичким параметрима, актуелним у породичној, а не социјалној сфери. Ова разлика је одражена и у семантици аугментатива, који су изразито негативни када се односе на особе женског пола, било да су примарни или метафорично изведени, нпр.: *женетина, бабетина, жентурача, сеструшина* или метафорично *краветина, мечкетина*. Када се односе на особе мушког пола, без обзира да ли се та значења реализују као примарна или као метафорична, аугментативи реализују позитивна значења, нпр.: *мушкарчина, људина*.

У монографији је показана системска уређеност именичке деминуције и аугментације на лексичкосемантичком плану, што је нарочито корисно за лексикографију и лексикологију, а и шире за прагматичко-комуникативне и културолошке аспекте употребе ових творбених јединица.

Списак литературе је репрезентативан зато што су у њему наведена дела из србистичке, славистичке и англосаксонске литературе, и то у широком временском распону, од друге половине 19. века до савремених штампаних и електронских извора. Списак извора је такође велики, и осим дескриптивних, дијалекатских и др. речника обухвата и савремене изворе разних функционалних стилова и жанрова: књижевних дела, народних песама, публицистике, превода, корпуса савременог српског језика и језика Интернета.

На основу великог броја примера употребе деминутивних и аугментативних именица из великог броја различитих извора и детаљне анализе аутор је обезбедио добре претпоставке за израду речника именичких деминутива и аугментатива српског језика, у коме би се представила њихова примарна значења и сва друга секундарна значења, као и њихова стилска варирања.

Стана Ристић